

UNELE REFLECȚII REFERITOR LA AMBIANȚELE REALITĂȚII ȘI TEHNOLOGIILOR MODERNE CE EVOLUEAZĂ ÎN STUDIUL DREPTULUI

Dumitru BALTAG, doctor habilitat în drept, profesor universitar (ORCID: 0000-0001-6966-7119)

O metodologie universitară avansată este un răspuns la provocările didactice generale și particulare moderne care este condiționată de o exploatare eficientă și incontestabilă a unor resurse metodologice moderne. Încorporând date recente ale cercetărilor socio-psiho-pedagogice, metodologia universitară actuală, pe lângă strategiile și metodele clasice, tradiționale, cuprinde strategii și metode moderne de predare-învățare-evaluare, dar îndeosebi modalități noi de explorare a celor mai cunoscute metode tradiționale: dezbateră, conversația euristică, problematizarea, studiul de caz etc. și alte metode de investigare individuală și de explorare indirectă.

Obiectivul acestui studiu este de a analiza impactul stilurilor de gândire profesională asupra metodelor de predare și de instruire juridică în cadrul facultăților de drept. În acest articol, definim ce sunt metodele de predare, explorăm noi tipuri de metode de predare, revizuim beneficiile acestor metode și oferim câteva sfaturi pentru a face acest lucru cu succes. Rezumăm literatura și gândirea recentă asupra rolului, formei și practicilor unei predări universitare moderne în era digitală.

Cuvinte cheie: curs, predare, metodă, prelegere tradițională, prelegere interactivă

SOME REFLECTIONS ON THE ENVIRONMENT OF REALITY AND MODERN TECHNOLOGIES EVOLVING IN THE STUDY OF LAW

An advanced university methodology is a response to modern general and particular didactic challenges that is conditioned by an effective and indisputable exploitation of modern methodological resources. Incorporating recent data from socio-psycho-pedagogical research, the current university methodology, in addition to classic, traditional strategies and methods, includes modern strategies and methods of teaching-learning-evaluation, but especially new ways of exploring the best-known traditional methods: the debate, heuristic conversation, problematization, case study, etc. and other methods of individual investigation and indirect exploration.

The objective of this study is to analyze the impact of professional thinking styles on legal teaching and training methods in law schools. In this article, we define what teaching methods are, explore new types of teaching methods, review the benefits of these methods, and offer some tips for doing so successfully. We summarize the literature and recent thinking on the role, form and practices of modern university teaching in the digital age.

Keywords: course, teaching, method, traditional lecture, interactive lecture

La începutul secolului XXI-lea metodele și mijloacele cu ajutorul cărora în cunoștințele generale, științifice și culturale au suferit schimbări esențiale. Tendințele noi în educația juridică sugerează apariția unor noi modalități de producere a cunoașterii, se bazează nu atât pe evoluția strictă din domeniul epistemologiei juridice, cât pe esența pragmatică axată nu doar pe criteriile tradiționale — academice, ci și pe cele specifice — practice.

Constatăm, că practicile de predare-învățare-evaluare din învățământul superior suportă o transformare, care are consecințe semnificative asupra naturii procesului de învățare a studentului. În plus, digitalizarea, automatizarea și noile tehnologii exprimă noile provocări în limita relevanței în educație și formării ulterioare.

Pentru a explica aceste situații, ar fi greșit să acuzăm lipsa de adaptare a facultăților de drept la lumea modernă, iar critica la adresa metodelor de predare nu poate fi întreprinsă deoarece metoda „ideală” nu este încă identificată cu adevărat. Procesul de stimulare a reînnoirii metodelor de predare și transmitere studenților nu numai cunoștințe, ci și abilități este scopul esențial al instruirii bazate pe cercetare și tehnici de auditoriu în cadrul facultății de drept, ULIM. Dreptul a fost și rămâne cu siguranță o ramură a învățării și a instruirii academice, exprimând variați indici caracteristici disciplinelor academice. Pe acest motiv, importanța facultăților de drept din universitățile noastre nu poate fi pusă niciodată la îndoială.

Discursul nostru este axat asupra rolului predării științelor juridice, eficacitatea și succesul metodelor de predare atât a celor tradiționale și celor „noi”, cât și provocările din cadrul procesului educațional universitar în care sunt implicați profesorii și studenții de la specialitatea de drept.

Planul Cadru pentru studii superioare stabilește elementul formativ de bază al planului de învățământ *unitatea de curs*. La ciclurile I și II, unitatea de curs poate fi realizată prin activitate didactică auditorială (contact direct): ore de curs/ prelegeri, seminare (...) și alte forme aprobate de Senat¹. În dependență de tip se identifică *cursul introductiv* — adesea universitățile experimentează cursuri introductive de comunicare într-un auditoriu cu sute de studenți (medicină, drept). De exemplu, din primele zile ale anului întâi de studii la drept profesorul oferă în atenția studenților prin mijloacele cursului de amfiteatru primele noțiuni ale teoriei dreptului. Planul unui curs introductiv de drept va oferi întotdeauna, „descifrarea esenței dreptului”, definiția(e) ale dreptului, răspunde unei cerințe teoretice și/sau practice, „... deoarece, în acțiunea de căutare a soluțiilor practice juristul trebuie să pornească de la baza teoretică a dreptului, de la sursele cunoașterii acestuia”².

După cum am menționat anterior, o modalitate tradițională de învățare este formatul *prelegerii*, la care profesorul este figura dominantă în modelul de instruire cen-

1 Plan-Cadru pentru studii superioare (ciclul I — Licență, ciclul II — Master, studii integrate, ciclul III — Doctorat) aprobat prin Ordinul Ministrului Educației nr. 1045 din 29 octombrie 2015. <https://utm.md/wp-content/uploads/2019/04/PlanCadruStudiiSuperioare.pdf>

2 Gh. Avornic, D. Tanasă. Ontologia juridică — o perspectivă complementară de cunoaștere în domeniul Dreptului. În : Revista națională de drept, Nr. 7, 2012, p. 3.

trată pe profesor. Uneori, prelegerile sunt criticate ca metoda cu „...atitudini „pasive“³ față de învățare. I se reproșează lipsa de atractivitate și de creativitate, coeficientul mare de dogmatism, dar și faptul că nu antrenează suficient sau deloc studenții în activitatea curentă și că nu le stimulează imaginația, fiind prin excelență o strategie la îndemâna profesorului, la care acesta recurge de pe poziții de autoritate științifică⁴. Dar, faptul că au supraviețuit dezaprobării oficiale, sugerează, că prelegerile au fost și rămân ca metodă de predare mult mai eficientă, iar studenții continuă să le frecven-teze obligatoriu sau voluntar. Drept consecință, cursurile sunt apreciate, de obicei, ca cel mai bun mecanism al mediului de predare a unei discipline (științe) până în punctul în care studentul începe să se specializeze și în care devine necesară o indivi-dualizare orientată spre abilități. Fapt confirmat prin rezultatul sondajului studenților universităților din țară (117 respondenți) efectuat prin programul Erasmus+ în 2019 dintre care 76, din ei o confirmă, că cea mai des utilizată metodă de predare în universitățile din Moldova, este prelegerea⁵.

Se consideră că prelegerile sunt realizate

„în special în predarea celor mai cantitative și sistemice discipline și pentru cursurile intensive de formare profesională, cum ar fi medicină, ingineria și drep-tul, prelegerile sunt mai puțin utilizate (...) în arte și științe umaniste, cum ar fi literatura și filosofia. Ele sunt un ton al predării exact în situațiile în care transmi-terea cunoștințelor este cea mai vitală și în subiectele în care învățarea este cel mai ușor și mai valid măsurabilă“⁶.

În opinia noastră, un factor decisiv în determinarea nivelului de interacțiune în sala de curs este *stilul individual și profesionalismul profesorului*, care sunt permanent ajustate de metode didactice și individuale de predare. Ce ține de stil, *stiluri de pre-dare* sunt diferite.

Într-un studiu riguros au fost identificate și validate mai multe stiluri de predare⁷:
1) *prezentarea orală*, când profesorul folosește rar orice altă formă decât comunica-rea verbală, nu folosesc în timpul prelegerilor tablă de scris și sisteme multimedia;
2) pentru a oferi informații complete și detaliate profesorul pune accentul pe utilizarea sistemelor de proiectoare multimedia, utilizează tabla și alte mijloace audio-vizuale în *prezentarea vizuală*; 3) *prezentarea de performanță*, când profesorii sunt prezentatori organizați, metodici și capabili de a stăpâni un subiect, folosind o varietate de tehnici

3 B. G. Charlton. Lectures are an effective teaching method because they exploit human evolved 'human nature' to improve learning. Editorial. Medical Hypotheses 2006; 67: 1261-5. <https://www.hedweb.com/bgcharlton/ed-lect.html>

4 C. Sărăcuș. Prelegerea în ora de literatură. În: The journal of didactics, Vol. 2, No. 1, May 2011, p. 35.

5 Tendințe actuale în învățământul superior din Republica Moldova Ediția 2019. p.20 http://erasmusplus.md/sites/default/files/media_file/2020-04/tendinte-actuale-2019.pdf

6 B. G. Charlton. Lectures are an effective teaching. Medical Hypotheses 2006, 67: 1261-5. <https://www.hedweb.com/bgcharlton/ed-lect.html>

7 G. Brown, M. Bakhtar. Refreshing lecturing: a guide for lecturers. În: Medical Teacher, Vol. 23, No. 3, 2001, pp. 231-244.

și mijloace verbale și vizuale pentru a transmite informația studenților; 4) *predarea variată sau diversă (eclectică)*, când profesorul utilizează o varietate de stiluri, inclusiv și umorul, dar acest grup admite dificultăți în selectarea și structurarea materialului; 5) *predarea nediferențiată (amorfă)* cu profesori prea încrezuți în sine, dar adesea prost pregătiți pentru prelegeri și, practic care ignoră strategiile esențiale ale prelegerilor.

Principiile comune de organizare a procesului de predare folosite de profesori în cadrul acestor tipuri de prelegeri ai identificat varietatea structurală a prelegerilor prin următoarele forme⁸: a) prelegere clasică; b) prelegere problemă; c) prelegere secvență; d) prelegere comparativă; e) prelegere teză.

Conform DEX-lui *prelegerea* este definită ca curs, lecție în învățământul universitar sau conferință publică (aparținând unui ciclu)⁹. Cu ajutorul prelegerii se transmit informații auditoriului, oferindu-se totodată un model de abordare a unei probleme sau de interpretare a unor date etc.¹⁰

Metoda prelegerii, cunoscută și sub denumirea de *metodă transmisivă*, se bazează pe învățarea verticală, prin care profesorul deține toate cunoștințele — „*know-how*” -, pe care le transmite studenților. În esență prelegerea este o formă de comunicare vorbită care este livrată unui public de către o persoană prezentă și vizibilă. În plus, prelegerile educaționale sunt susținute în „cursuri”. Pe lângă faptul că sunt comunicări vorbite, prelegerile sunt susținute corespunzător de o persoană prezentă. Acest lucru creează o situație „aici și acum”, care se desfășoară în timp real. În cadrul prelegerii profesorul explică informația, prezentând imagini, analizând anumite exemple ale unor subiecte; studentul ascultă, urmărește și își face notițe.

Deși prelegerea este o formă convențională și utilă, profesorul o poate modifica pentru diferite mijloace de învățare. În plus, în vederea eficacității și calității activității didactice la prelegere, se propun respectarea a patru reguli de bază¹¹:

- 1) definirea clară a subiectului sau a problemei care urmează a fi abordată;
- 2) luarea în considerare a nivelului de competențe ale studenților;
- 3) stabilirea coerenței dintre finalități-conținuturi-tehnologii și evaluare;
- 4) luarea în considerare a criteriilor valorice, intereselor și preocupărilor studenților.

Sunt recunoscute următoarele *abilități* cheie pentru susținerea unei prelegeri eficiente:

- a) *Pregătirea prelegerii*. Unele studii demonstrează că există o relație dinamică între cunoștințele profesorului și stilul lui de predare¹². Profesorul de succes

8 Idem. p. 233.

9 <https://www.webdex.ro/definitie-prelegerii-dictionarul-explicativ-al- limbii-romane-dex98>

10 A. Popescul. Abordarea formelor de instruire a demersului metodologic de sporire a creativității studenții ingineri. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*, Vol. 4, 2018, pp. 119-125.

11 C. Țurcanu, N. Toma. Forme de organizare a activității didactice și de asigurare a continuității între ciclurile învățământului superior. În: *Acta et commentationes. Seria Științe ale Educației*, nr. 1(10), 2017, pp. 169-178.

12 N. Bennett, C. G. Carre. *Learning to Teach*. London: Routledge, 1993.

planifică prelegerea bazându-se pe experiența sa, luând în considerație pregătirea studenților, plus resursele disponibile în care se încorporează toate ingredientele necesare unei prelegeri, cum ar fi: scopul, obiectivele, conținutul, mijloacele audio-vizuale etc. Metodologia pregătirii prelegerilor va depinde de tipologia cursurilor: 1) introductive/de inițiere; tematice; de sinteză; 2) teoretice; practice/aplicative; modular-integrative (*sandwich*). În conformitate cu paradigma metodelor, se disting: 3) prelegerea clasică; dezbateri; prelegere-dezbateri; prelegere-conferință; prelegere problematizată.

- b) *Conținutul prelegerii*. Cadrul didactic va opta pentru acel model de conținut pe care-l consideră mai util și eficient. În procesul de proiectare profesorul urmează a ține cont de curricula universitară în raport cu orele planificate pentru cursul dat. Profesorul va selecta cel mai potrivit conținut care se potrivește scopului: crearea interesului în rândul studenților; asigurarea unei atmosfere sănătoasă în sala de clasă; explicarea la un nivel profesional tema; evaluarea rezultatelor învățării. *Conținutul propriu-zis* prelegerii va fi conform cu respectarea următoarelor reguli: 1) definirea clară a subiectului sau a problemei care va fi abordată; 2) a ține cont de nivelul de competențe ale studenților; 3) stabilirea coerenței dintre finalități — conținut — și evaluare; 4) aprecierea raționamentului valoric, a intereselor și preocupărilor studenților.
- c) Recurgând la *derularea prelegerii* profesorul va trebui să aleagă o metodă de lucru care să ghideze activitatea sa, ducând la rezultate satisfăcătoare în concordanță cu obiectivele propuse. Derularea prelegerii se va desfășura *po-vestind, explicând, interpretând, comparând și contrastând*.

Povestirea/Expunerea este cea mai veche metodă de predare. Dreptul însă se distinge de celelalte domenii prin faptul că folosește limbajul juridic drept mijloc de expresie, textele constituind principalul său instrument. Trăsăturile lingvistice ale dreptului organizează discursul juridic al profesorului într-un cadru instituțional bine stabilit. În realizarea acestei metode accentul se pune pe prezentarea conținutului cu respectarea unui minim de exigențe, și anume: a) conținuturile prezentate vor fi veridice, convingătoare și bine documentate; b) volumul de informație va fi rezonabil, în raport cu experiența de învățare a studenților; c) expunerea să aibă o idee centrală expusă într-o succesiune logică, respectiv ideile să decurgă unele din altele; d) va utiliza un limbaj și stil adecvat nivelului auditoriului cu claritate logică și corectitudine gramaticală. Această metoda oferă studenților o pregătire în ascultare, o oportunitate pentru o mai bună înțelegere a subiectelor. Însă, cu toate părțile pozitive această metodă este monotona, îi face pe studenți ascultători „pasivi“. Nu creează spațiu pentru activitatea studenților prin acțiune. Nu sunt luate în considerare caracteristicile individuale ale studentului. Nu dezvoltă puterea de rezonanță a studenților, devine monotona pentru studenți.

O altă formă de expunere este *explicația* în care predomină argumentarea rațională și elementele descriptive. Tipurile de explicații în prelegeri sunt interpretative, descriptive și raționale. Explicațiile profesorului s-ar putea structura în jurul în-

trebărilor, de exemplu.: „Ce?“ „Cum?“ „De ce?“ „Când?“ și „Unde?“. Astfel, profesorul își însoțește expunerea cu explicarea termenilor, definițiilor, ideilor, conceptelor, de justificare și argumentare a unor afirmații, principii, fenomene, legi etc. Metodă urmărește ca studenții să perceapă pe deplin informația ce li se comunică. Este ușor de folosit și este eficace, deoarece, într-un timp relativ scurt studenții își precizează toate aranjamentele pe care aceștia nu le-au înțeles în mod corespunzător.

În comunicarea orală dialogată profesorul poate interveni cu o tehnică a întrebărilor și răspunsurilor — *conversația*. Conversația stabilește o relație și o comunicare apropiată și eficientă între profesor și student, permițând o activitate profesională eminentă, care poate asigura progresul învățării și satisfacția acesteia¹³. Conversația ca să fie eficientă și să dea rezultate, dialogul profesor-student trebuie să respecte anumite condiții: să ofere studentului mai multă libertate de inițiativă, de căutare și descoperire; să solicite inteligența productivă, spontaneitatea și curiozitatea studentului; să solicite schimbul de informații și manifestarea spiritului critic; să asigure participarea efectivă a studentului la toate fazele elaborării cunoștințelor; să solicite operațiile fundamentale ale activității mintale; să lase studentului grija de a aduna și a ordona elementele necesare soluționării sarcinii; să permită studentului să pună, la rândul său, întrebări profesorului și colegilor săi și să-i antreneze în evaluarea soluției elaborate¹⁴.

O prelegere clasică demonstrează beneficiile prezentării informațiilor într-un mod care activează structurile de cunoștințe existente la student. O metodă dinamică de învățare ar fi *generarea și recuperarea informației*, care duc la producerea de noi informații. Iar, *interpretarea* are loc atunci când informațiile prezentate de către profesor se potrivesc cu ceea ce este deja cunoscut de către studenți. Regenerarea informațiilor din memorie studentului este în sine un eveniment de învățare eficace. Într-adevăr, orice informație care poate fi interpretată prin asocieri cu cunoștințe, imagini vizuale, grafice, figuri, diapozitive sau filme va fi mai ușor de învățat decât informația neinterpretată. O modalitate de a încuraja imaginile mentale este de a îmbunătăți prelegerile cu *exemple*.

O metodă eficientă de creștere a variabilității învățării prin comparare este de a oferi studenților *analogii*. O analogie este un proces de identificare a asemănărilor între două concepte, evenimente, fenomene etc. Din punct de vedere didactic, utilizarea de analogii poate spori învățarea, deschizând noi perspective. Utilizarea analogiei în predare include informații cunoscute (*sursa/analogia*) pentru a explica studentului ceva mai complex sau pentru a-l ajuta să înțeleagă ceva nou (ținta). Modelul de predare cu analogie este unul practic și utilizabil¹⁵, care începe prin prezentarea studenților con-

13 C. Lașcu. Conversația — metodă didactică la lecția de limbă și literatură română. În: *Univers pedagogic*, Nr. 4(72), 2021, p. 35.

14 I. Albușescu, M. Albușescu. Predarea și învățarea disciplinelor socio-umane. Elemente de didactică. Iași: Polirom, 2000. p. 126.

15 R. Duit. Despre rolul analogiilor și metaforelor în învățarea științei. În: *Science Education*, nr. 75 (6), 1991, pp. 649-672.

ceptului „țintă“, apoi prezintă „analogia“. Apoi, profesorul îi conduce pe studenți prin caracteristici comparative ale „țintei“ și „analogiei“. Pasul final este de a indica unde se defectează analogia. Acești pași ajută la asigurarea faptului că studenții văd aceleași asemănări pe care le are în vedere profesorul pentru a ajunge la atingerea aceluiași obiectiv. Găsirea analogiei relaționale potrivite este crucială, astfel încât profesorii au nevoie de un repertoriu bine pregătit de analogii încercate și testate¹⁶.

Trebuie de menționat că, din punct de vedere juridic analogia este înțeleasă ca reprezentând mijlocul prin care o dispoziție legală este aplicată unei situații similare ce nu face parte din tiparul clasic prevăzut de norma de reglementare. Analogia se poate regăsi în două ipostaze, în primul rând, prin aplicarea normei la situații similare, deci ne prevăzute expres, denumită și analogia legii iar în al doilea rând, prin recurgerea la principiile generale ale dreptului ca o măsură în vederea complinirii unei lacune legislative, procedeu denumit și analogia dreptului¹⁷.

Descriind avantajele de raționament prin analogie, C. Sunstein a observat că „raționamentul analogic introduce un grad de stabilitate și predictibilitate“¹⁸. Chiar dacă analogia joacă un rol central în raționamentul juridic, modul de analogizare deseori „este prost învățat și prost practicat“¹⁹. Un exemplu clar de analogie juridică este raționamentul jurisprudenței: „*analogi anteriori* — numit *precedent*, folosit pentru a anticipa, explica sau justifica rezultatul cazului confuz în prezent“²⁰. Și, *inferența* este legată de analogie. Deci, profesorul va lua o serie de cazuri izolate și va încerca să le explice studenților printr-o regulă generală care acoperă cazurile examinate. Cel mai bun exemplu în acest sens ar fi *ejusdem generis* al interpretării statutare, care înseamnă „de același fel, gen sau natură“²¹. În plus, în cadrul legii putem găsi numeroase exemple în acest sens.

Alături de metodele expuse anterior în procesul derulării prelegerii metodele *deductivă* și *inductivă* de predare sunt importante, însă uneori se opun între ele în multe aspecte. Principala diferență fiind direcția fluxului de informații: în predarea inductivă este de la simplu la general, în predarea deductivă este de la general la simplu.

Inducția, susține Gh. Mihai, în calitate de raționament care unește realul ideal cu realul rațiunii, contribuie la elaborarea răspunsului probatoriu favorabil alternativei

16 Idem

17 M.-I. Grigore-Rădulescu. Analogia legii și analogia dreptului. Aspecte teoretice și consecințe practice. În: Revista Pandectele Române nr. 6, 2014. Disponibil: <https://www.juridice.ro/436899/maria-irina-grigore-radulescu-analogia-legii-si-analogia-dreptului-aspecte-teoretice-si-consecinte-practice.html>

18 C. Sunstein. On Analogical Reasoning. În: Harvard Law Review, Vol. 106, No. 3, 1993, pp. 741-791.

19 D. Hunter. Teaching and Using Analogy in Law. În: Journal of the Association of Legal Writing Directors, Vol. 2, 2008, p.151.

20 E. Levi. An Introduction to Legal Reasoning. University of Chicago Law Review, 1948, pp. 501-574.

21 R. Bird. Osborn's Concise Law Dictionary. 7-th ed., Sweet & Maxwell 1983.

alese prin întemeierea lui pe informațiile cuprinse în mijloacele de probă. El propune trei modalități de întemeiere inductivă²²: a) concordanța informațiilor, care arată că evenimentul de probat a avut loc în asociație cu altele asemănătoare; b) diferența între informații; c) concordanța și diferența informațiilor. Prin aceste trei modalități se ea în calcul faptul că în întemeierea inductivă se are în vedere atât cantitatea de informații obținută de la un mijloc de probă, cât și specificitatea acelei informații sau valoarea ei intrinsecă în cazul de referință, operându-se ierarhizări între termeni folosiți, astfel încât fiecare analiză să conțină cel puțin o selecție și un temei²³. Metoda inducției poate fi aplicată atunci, când ne bazăm pe experiență, ce ne poate da numai cunoașterea faptelor particulare, cu scopul de a trage din acestea adevăruri generale. Prin caracterul său intuitiv și prin tendința către generalitate inducția îndeplinește un rol creator, raționamentul inductiv putând fi de folos în activitatea de legiferare și în activitatea de aplicare a dreptului.²⁴

Ca condiție, predarea *inductivă* cuprinde o serie de metode de instruire, cum ar fi *metoda cazului (case method)* prin: *investigare, problematizare, studiul de caz, proiectare, descoperire* etc. Având multe caracteristici comune ele, în primul rând, sunt centrate pe student, ceea ce înseamnă că impun mai multe responsabilități pentru propria lor învățare decât o face abordarea deductivă tradițională bazată pe prelegeri (clasică). Toate sunt metode constructiviste, fundamentându-se pe principiul conform căruia studenții își construiesc propriile versiuni ale realității juridice și nu absorb pur și simplu versiunile prezentate de profesor. Diferențele între aceste metode inductive este produsul final, de exemplu, metoda bazată pe proiect se finalizează cu un raport scris și/sau oral, în timp ce produsul final a unei anchete poate fi un simplu răspuns la o întrebare.

Deci, când vorbim de inducție ca metodă nu ne referim la evitarea totală a prelegerii ci punem accentul pe predarea în care inducția precede deducția. Metoda cercetării unui fenomen prin propunerea unor ipoteze și deducția concluziilor din aceste ipoteze este cunoscută ca *metodă deductivă*. Deducția este un proces de raționament logic a condițiilor ce determină posibilitatea dreptului și a cunoașterii sale. Deducția ne poate oferi posibilitatea, de exemplu, „de a găsi un criteriu despre ceea ce este dreptul cu scopul de a-l deosebi pe el de alte fenomene sociale, de morală, religie etc.

Abordarea combinată (*deductiv-inductivă*) este deosebit de utilă în cazul, când profesorul va analiza diverse fenomene. Investigațiile au demonstrat că „metoda combinată se dovedește a fi mai productivă pentru sfera dreptului, ea implicând, prin

22 Gh. Mihai. Elemente constructive de argumentare juridical. Bucuresti: Ed. Acad. Romane, 1982, p.76.

23 https://www.scribub.com/stiinta/drept/Metodele-rationamentului-jurid34797.php#google_vignette

24 V. Capcelea. Influența filosofiei dreptului asupra cercetărilor științifice în științele juridice. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu“ din Cahul, №. 2 (4), 2016, pp. 8-9.

îmbinarea deducției și inducției, o legătură structurală, o interacțiune între aspectele teoretice și cele empirice, datul empiric dovedindu-se a avea semnificație numai dacă permite o anumită generalizare, iar aspectele teoretice sunt relevante și semnificative dacă permit verificarea empirică²⁵.

După cum vedem, *prelegerea* ca un eveniment public creează un potențial de comunicare în două sensuri — legătură vizuală și auditivă de contact între profesor și student. Această situație a comunicării este ceea ce face prelegerea mai ușor de ascultat și de reținut decât materialul scris. Dar, D. Bligh examinând, cercetările referitoare la atenția studenților, la memorarea materiei predate și la motivația acestora a concluzionat: „Vedem dovezi... pentru a presupune că prelegerile nu ar trebui să dureze mai mult de douăzeci până la treizeci de minute — cel puțin fără tehnici pentru a nuanța stimularea²⁶. Cercetările au demonstrat faptul, că concentrarea studenților crește brusc, atingând maximul în 10-15 min, iar ulterior scade constant²⁷. Astfel, profesorii ar trebui să încorporeze strategii scurte de învățare activă în timpul prelegerii care pot atenua mult din formatul devierilor unei prelegeri tradiționale²⁸. M. Rowe propune a folosi „procedura de pauză” — o strategie de învățare activă care necesită foarte puțin timp de clasă. Conform autoarei, întreruperea prelegerii după fiecare 13-28 de minute va îmbunătăți semnificativ învățarea studenților²⁹. Astfel, această metodă dezvoltă anumite abilități, iar profesorul poate face o evaluare cu privire la gradul de diferențiere în înțelegerea și învățarea materiei predate de către studenți

În timpul derulării prelegerii, nu vom uita și de cel mai „vechi ajutor vizual”, *scrierea cu cretă* pe o tablă cu avantajele și dezavantajele sale. Cele mai deosebite caractere ale sale sunt spontaneitatea și flexibilitatea, oferind profesorului posibilitatea de a se concentra rapid asupra oricărei idei în orice moment. Dar și atunci când scrisul de mână este excepțional, un text „cretos” este greu de observat de la orice distanță. Privită din rândul din spate al unei săli de clasă spațioasă, tabla în sine poate fi privită ca un timbru poștal. Pe acest motiv, în unele cazuri, utilitatea tablei este anulată din start. O altă problemă cu tabla ar fi materialul necesar de prezentat: scheme, diagrame, desene, un citat, un regulament, care vor consuma prea mult timp pentru a fi scris în timpul orei.

Credem că anume aceste și alte motive au adus un interes pentru renovarea formatului de prelegere în ultimele decenii. Mai ales, în contextul noilor viziuni asupra învățământului superior prevăzute de Declarația UNESCO (1998) și Declarația de la Bologna (1999). Noul concept de învățământ superior pune accentul pe:

25 I. Biriș. Valorile dreptului și logica intențională . Arad: Ed. Servo-Sat, 1996. p. 30.

26 D. Bligh. What's the Use of Lectures? San Francisco: Jossey-Bass, 2000. p. 56.

27 J. Stuart, R. J. Rutherford. Medical student concentration during lectures. Lancet, nr. 2, 1978, pp. 514-16.

28 Bonwell, Charles C. Enhancing the Lecture: Revitalizing a Traditional Format. Using Active Learning in College Classes. NDTL. 1996; 67:31-44.

29 M. B. Rowe. Wait Time: Slowing Down May Be A Way of Speeding Up! În: Journal of Teacher Education, 1986, p.37.

- învățământul activ în raport cu cel pasiv;
- înțelegerea în învățarea aprofundată;
- creșterea nivelului de responsabilizare și conștientizare a studenților;
- sporirea gradului de autonomie în cadrul activităților;
- interdependența student-profesor;
- abordarea reflexivă a procesului de predare-învățare-evaluare³⁰.

Învățarea activă presupune implicarea directă a studenților în procesul de învățare. Utilizează metode în care elevii învață conceptul prin practică. Este orientată spre student. Stimulează reflecția individuală, făcând apel la experiențele de învățare anterior traversate. Responsabilitatea învățării este asumată de către student. Profesorul joacă rolul unui facilitator care creează un mediu favorabil pentru ca studentul să dobândească cunoștințe. Promovează gândirea divergentă la studenți, ceea ce duce la generarea de idei creative sau unice³¹.

Pentru a crește implicarea studenților în sala de clasă ajungem la concluzia că învățarea activă este deosebit de potrivită pentru studenții de la drept. Această formă de învățare necesită ca studenții să dețină o gândire de ordin superior, implicându-i în analiză, sinteză și evaluarea informațiilor îmbunătățește stimularea memoriei și reținerea de cunoștințe într-un mod mai profund și semnificativ. Astfel, formatul tradițional al prelegerilor necesită înlocuirea lor cu abordări de învățare activă care oferă studentului oportunitatea de a vorbi, a interacționa, a scrie, a citi și a analiza în mod convingător asupra conținutului, ideilor și problemelor unui curs universitar.

În aceste situații, noile tehnologii modelează din ce în ce mai mult comunicarea în direct a profesorului (*based learning*). Ca urmare, prelegerile sunt identificate aci ca o „practică” activă de învățare.

Prelegerea interactivă reprezintă o interacțiune continuă cu auditoriul, care, la prima vedere, este o activitate spontană, dar de fapt este planificată și bine dirijată de profesor. Scopul acestor prelegeri este crearea unui mediu confortabil pentru învățare. Încorporând strategiile învățării, profesorul implica studenții în procesul de învățare, oferind resurse și materiale de curs pe care studentul le poate explora înainte sau imediat după orele de auditoriu.

Pentru a ridica implicarea studenților în auditoriu ajungem la concluzia că învățarea activă este deosebit de potrivită pentru studenții de la drept. Această formă de învățare necesită ca studenții să dețină o gândire de ordin superior, implicându-i în analiză, sinteză și evaluarea informațiilor ce îmbunătățesc stimularea memoriei și reținerea de cunoștințe într-un mod mai profund și semnificativ. Astfel, formatul tradițional al prelegerilor necesită înlocuirea lor cu abordări de învățare activă care oferă studentului oportunitatea de a vorbi, a interacționa, a scrie, a citi și a analiza în mod convingător asupra conținutului, ideilor și problemelor unui curs universitar.

30 L. Ungureanu. Învățarea centrată pe student — deziderat al procesului Bologna. În: Meridian Ingineresc, nr. 1, 2015, p.118.

31 <https://www.kinderpedia.co/ro/invatarea-activa-vs-pasiva.html>

În aceste situații, noile tehnologii modelează din ce în ce mai mult comunicarea în direct a profesorului (*based learning*). Ca urmare, prelegerile sunt identificate aici ca o „practică” activă de învățare. Pe de altă parte, un studiu comparativ al lui R. Morgan³² dovedește că, prelegerea tradițională combinată cu *metoda discuției* versus învățarea activă și cooperantă a dus la o reținere valoroasă a materialului în rândul studenților. Cursurile bazate pe discuții stimulează învățarea prin expunerea studenților la perspectivele colegilor de clasă și le cer să dezvolte abilități cognitive de nivel superior, pe măsură ce folosesc dovezi pentru a-și articula punctele de vedere, încadra argumente, rezuma și/sau apăra pozițiile lor și poate face compromisiuri. Pentru ca o prelegere să fie eficientă, trebuie să includă activități care să oblige studentul să mânuiască intelectual informațiile primite. Într-adevăr, mulți profesori fac acest lucru, oprindu-se și cerând comentarii sau punând întrebări pe parcursul prelegerii — dar mulți nu o fac.

Prelegerea discuție sau prelegerea dialog încurajează studenții de a fi mai activi în sală. Interacțiune poate avea loc în trei moduri: 1) profesor-clasă; 2) profesor-student; 3) student-profesor. Tipurile de astfel de prelegeri sunt destul de variate și cu siguranță utilizate în predarea dreptului³³.

O metodă originală de predare în cadrul prelegerii-discuție este *dialogul analitic*, care asigură o navigare prin materialul predat la prelegeri și are drept scop explorarea conceptelor, principiilor și ideilor juridice. Activitatea este una cooperantă în care profesorul și studentul acționează pentru a înțelege mai detaliat o problemă. O provocare pentru profesori este oferirea unui mediu de învățare activ pentru studenți, începând cu primul an de studii. Aici, ei pot interveni cu metode de formare și instruire participative care se bazează, în special, „pe examinarea problemelor” individual, „sau în grupuri mici și pe discuții dirijate, pentru a obține din partea tuturor studenților prezenți o participare deosebit de activă la rezolvarea problemelor propuse”.

Euristica asociată cu sistemul dialogurilor, conversațiilor a fost folosit cu pricepere încă de Socrate (469-399 î.Hr.), de la al cărui nume vine termenul de „convorbire socratică”. *Metoda „Socratică”* (folosită pentru prima dată ca tehnică de predare la drept de către Christopher Columbus Langdell, decanul facultății de drept de la Harvard între 1870—1895) este unul dintre multiplele instrumente pe care le folosește profesorul pentru a ajuta studenții să devină juriști. Profesorul poate interveni cu discursul socratic, care cere de la participanți să comunice, să dezvolte și să susțină anumite poziții cu privire la subiect. Profesori poate interoga un student la întâmplare sau conform listei pentru a se asigura că toți studenții au fost evaluați cel puțin o dată-două ori pe parcursul semestrului. Metoda Socratică ca metodă de învățarea participativă le acordă studenților posibilitatea de a gândi, le oferă un stimulent puternic

32 R. Morgan, J. Whorton, C. Gunsalus. A comparison of short term and long term retention: Lecture combined with discussion versus cooperative learning. În: *Journal of Instructional Psychology*, 27(1), 2000, pp. 53-58.

33 B. Bretan. Metode de activare a studenților în cadrul prelegerilor. În: *Didactica Universitară. Aplicații în domeniul disciplinelor socio-umane*. Cluj-Napoca: Argonaut, 2006, pp. 77-81.

pentru a-și îndeplini responsabilitățile, îi încurajează să se pregătească pentru clasă, învățând mai mult în afara orelor.

Prelegerea cu utilizarea scalei de discuție (propusă de Cynthia Beresford și Tessa Woodward) se materializează într-un bilețel, care va conține una sau câteva propoziții (întrebări), urmată de o scală valorică. Profesorul va selecta ideile principale ale discursului său, notându-le una câte una în bilețele diferite. Conținutul trebuie bine gândit, încât să provoace interesul studenților de a polemiza asupra întrebărilor (de exemplu, „Talmudul este un izvor formal al dreptului?“). La începutul prelegerii, fiecare student va primi acest bilețel. Răspunsul va fi prezentat în scris, acordându-i 5-10 min pentru fiecare întrebare. Apoi vor avea loc scurte dezbateri între studenți referitor la punctele de vedere propuse de profesor. Scala valorică este utilizată pentru evaluarea fiecare item (variind, de exemplu, de la 5 = „Sunt de acord“, 4 = „De acord“, 3 = „Neutru“, 2 = „Nu sunt de acord“ și 1 = „Total dezacord“). După expirarea timpului acordat discuțiilor, urmează prelegerea propriu-zisă. Metoda dată oferă anumite avantaje: la început concentrează atenția studenților asupra temei din curs, având posibilitatea să treacă în revistă opiniile asupra unui anumit subiect; prelegerea este urmărită mult mai relaxat, studenții fiind deja familiarizați cu subiectele ce vor fi expuse.

Discuția, ca tehnică de predare este importantă pentru învățarea disciplinelor la drept, întrucât îi favorizează pe studenți să proceseze mai detaliat informațiile, îi determină să exerseze gândirea abstractă la materialul propus, să aleagă să lucreze în grupuri mici sau să aleagă jocul de rol etc. Însă, în realizarea acestui tip de discuții sunt necesare anumite abilități profesionale ce diferă de cele ale expunerii tradiționale — *prelegerea cu utilizarea grupurilor de discuție*. Una din variante ale realizării, ar fi să începem cu o întrebare care îi determină pe studenți să se gândească la subiect, de exemplu: „Pedeapsa cu moartea pro și contra!?“ Odată ce am adunat suficiente răspunsuri, le vom analiza și vom lua anumite decizii în funcție de informația ce s-a acumulat din discurs. Această metodă permite o comunicare directă a informațiilor și punctelor de vedere. Tehnica discuției este o metodă simplă și ușor de planificat și realizat de către profesor. Permite clarificarea și validarea logică a informației pe măsură ce discuția se dezvoltă și permite exprimarea a cel puțin două puncte de vedere.

În ultimele două decenii, termenul „*învățare bazată pe probleme*“ a început să fie folosit în literatura de specialitate pentru a consemna un mod de activitate sub îndrumarea unui profesor în care participă grupuri mici de studenți cu scopul rezolvării unor probleme autentice. Însă, această metodă nu este una nouă, ci o evoluție ale inovațiilor educaționale, care au fost dezvoltate în jurul anilor ‘70 de Howard Barrows la Universitatea McMaster, specialitatea de medicină³⁴.

Una din variantele acestei metode este și *prelegerea bazată pe problematizare (problem-based learning)*. PBL este o metodă de învățare activă centrată pe student, în care ei lucrează în grup cu scopul de a rezolva probleme în mod autonom, de a decide

---

34 H. S. Barrows, V. Neufeld.. The „McMaster Philosophy“: An approach to medical education. În: Journal of Medical Education, 49, 1974, pp. 1040-1050.

care informație este relevantă și care aptitudini sunt necesare pentru a da un răspuns corect predeterminat³⁵. De fapt este în proces de rezolvare a unei probleme în care studenții nu doar dobândesc cunoștințe de domeniu, ci și întocmesc anumite proiecte adecvate de cunoștințe a informațiilor învățate.

Se propun respectarea anumitor etape în realizarea acestui proces³⁶:

- citirea și identificarea problemei (participanții folosesc eficient resursele grupului de lucru și se bazează pe conceptul de învățare *colaborativă*);
- identificarea părților și preocupările părților (de exemplu, părțile — cumpărătorul și posibilul inculpat; interesele cumpărătorului *vs* interesele posibilului inculpat, rolul procuraturii, instanțelor, societății civile etc., toate pot fi relevante din punct de vedere practic, legal, social și normativ);
- stabilirea cronologiei evenimentelor din scenariu (legăturii de fapt și de drept) care este determinată de ceea ce s-a întâmplat;
- schițarea logică a „problemei“ (analizează, în sensul cel mai larg, ceea ce ar putea cuprinde scenariul, luând în considerare prevederile legislației);
- identificarea și calificarea problemei (rezumarea problemei);
- sistematizarea informației (sinteza și analiza tuturor ideilor. Se recomandă un *Smartboards* unde problemele identificate pot fi schițate fizic pe tablă (tablă electronică) pentru a grupa datele, caracterele, indicii etc. cu aspecte comune);
- definirea rezultatelor învățării (identificarea problemei);
- planificarea și efectuarea cercetării asupra problemei (în evoluție, abordare multidisciplinară);
- delimitarea rezultatelor (grupul raportează concluziile cercetării lor asupra problemei profesorului, sau membrilor comisiei de practică);
- verificarea rezultatelor învățării (profesorul va verifica fiecare rezultat pentru a se asigura că „răspunsurile“ date sunt adecvate). Respectarea acestor condiții permite o evaluare proprie a nivelului de cunoștințe căpătate asupra unui anumit subiect, au capacitatea de a dezvolta strategii de abordare a acestor categorii de probleme.

Profesorul capătă un rol de orientare spre rezolvarea unei probleme. În procesul de luare a deciziilor, acesta acționează în calitate de promotor, făcând pronosticuri și oferind opinii. Implementarea acestor prelegeri ar avea la bază câteva principii: problemele propuse în discuție să fie autentice; accentul se pune pe învățare de colaborare (grupuri mici); învățare autonomă; abordare multidisciplinară³⁷.

Prelegerea bazată pe problematizare este o alternativă atrăgătoare la formele mai tradiționale de îndrumare, dar acest lucru dezvăluie și o aparentă contradicție. PBL pare o metodă adecvată pentru studiul juridic (la așa cursuri ca: dreptul penal și civil,

35 M. Savin-Baden. Problem-Based Learning“ in Miriam E David and Marilyn J Amey (eds), *The SAGE Encyclopedia of Higher Education* (SAGE Publications, Inc 2020, 1201.

36 propuse și adaptate de University of York's medical school the York Law School

37 G. Winder. Problem-Based Learning: Revolutionizing Law Enforcement Training. <https://www.linkedin.com/pulse/problem-based-learning-revolutionizing-law-training-gracie-winder/>

procedură penală și civilă, dreptul muncii etc.), dar este rar folosit și este dificil de implementat structural pe parcursul unui curs integral. În plus, personalul didactic înțelege greșit natura prelegerii bazate pe problematizare, deseori văzută ca o resursă consumatoare de timp. Cu o evaluare dificilă, deoarece studenții lucrează în grup. Și, deseori se militează împotriva implementării de noi practici, sau metoda este pur și simplu devalorizată.

O modalitate de a furniza informațiile, de a face conținutul informațional mai dinamic, mai memorabil și mai accesibil la prelegeri este oportunitatea să profităm de multimedia. În termeni simpli, la o *prelegere multimedia* „studenții pot să învețe mai ușor, să înțeleagă și să memoreze materialul pe care l-au învățat prin implicarea activă în procesul de învățare”³⁸. Resursele pot include lecturi, videoclipuri, probleme etc.

Într-o prelegere tipică, studenții trebuie să-și împartă *atenția* între informațiile verbale și vizuale furnizate de profesor. Folosirea *metodei demonstrației* în cadrul acestor prelegeri este una mai rezonabilă, mult mai pătrunzătoare decât alte tipuri de metode și este mai ușor de evitat reacția auditoriului. Demonstrând, profesorul adevărește studenților un proces, o situație, un eveniment, o secvență de desfășurare a unei activități care sunt studiate într-o formă reală sau sub formă de imitație prin utilizarea diferitelor instrumente mass-media care sunt relevante pentru subiect pentru a facilita învățarea studenților³⁹.

Instrumentele moderne de predare, cum ar fi *PowerPoint* și alte prezentări asistate de calculator, par să ne facă mai susceptibili la crearea unor condiții de atenție dirijată pentru student. Saltul epocii digitale în învățământul superior a făcut ca profesorii, care predau disciplinele juridice, să îmbrățișeze din ce în ce mai mult cu *software-ul PowerPoint* (PP). Prin urmare, *PowerPoint*-ul este considerat un instrument de instruire dinamic, prin intermediul căruia, studenții vor audia o prelegere mai ușor, folosind mai multe dintre simțurile sale cu care pot clarifica o afirmație, pot elimina ambiguitatea, pot adăuga și comenta detalii. Într-un studiu realizat de Wharton Business School s-a susținut că oamenii își amintesc 10% din ceea ce citesc; 20% din ceea ce aud; 30% din ceea ce văd și 70% din ceea ce văd și aud⁴⁰.

Astfel, instrumentele vizuale de tip *PowerPoint* pot îmbunătăți comunicarea în cadrul derulării prelegerii pe motiv că: a) se obține o mai bună atenție a studenților; b) se adăugă varietate conținutului; c) se economisește timp, când se explică unele subiecte mai complicate; d) se pot introduce, rezuma sau integra idei în contextul subiectului analizat; e) se ilustrează anumite informații care pot fi explicate doar grafic etc.

38 I. Vișcu. Continuitatea învățării active: alegerea activităților de îmbunătățire a procesului de învățare a studenților în sala de curs. 2019, pp. 110-115. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/volumul_I_2019-110-115.pdf

39 J. van den Akker, K. Gravemeijer, S. McKenney, N. Nieveen. Introducing educational design research. 2006. pp.1-8. <file:///C:/Users/User/Downloads/EducationalDesignResearchUpdated.pdf>

40 P. McCarthy, C. Hatcher. *Speaking Persuasively: How to make the most of your presentations*, Allen & Unwin Pty Ltd, Sydney, 1996, p 151.

Software-ul PowerPoint ca instrument de instruire este conceput mai bine color decât alb-negru, ceea ce impune profesorul să respecte sau cel puțin să ia în considerație principiile instrucțiunilor de bază ale proiectării *slide*-urilor ce ține, de exemplu, de dimensiunea textului, marcatorilor, încadrarea și aspectul diapozitivelor.

Fiind titularul cursului „Teoria generală a dreptului” prelegerile sunt planificate în primul semestru al anului întâi de studii licență, care se realizează câte una/două prelegeri pe săptămână (46 ore) la un grup de 70 studenți și prezentările PowerPoint fiind integrate în fiecare prelegere. Estimez, că cu PowerPoint pierzi posibilitatea spontană și liberă de a utiliza tabla, dar obții o imagine clară, care poate fi mărită pentru a se potrivi celei mai mari săli de clasă. De asemenea, obții abilitatea de a crea diagrame; a afișa imagini, care pot fi utile. Cât de captivante pot fi *slide*-urile, de exemplu la cursul de criminalistică (plan-schiță a locului faptei, foto-robotul etc.) și criminologie (personalitatea infractorului sau a victimei) sau să se evidențieze o decizie judecătorească, un contract sau un testament.

Una dintre cele mai bune modalități de a stimula implicarea studenților este încorporarea multimedia în prezentările PowerPoint. O valoare specială o are utilizarea imaginilor, videoclipurilor și DVD-uri. Fiind instrumente utile pentru a realiza prelegerea mai cuprinzător și pentru a ajuta studenții să memorizeze informațiile mai eficient ele pot consolida mai complex înțelegerea de către studenți a subiectelor, permițându-le atingerea întregului său potențial și creșterea performanței academice. Acestea ar fi potrivite, de exemplu, la cursurile de drept constituțional, procedură civilă și penală, criminalistică etc., care ar putea exprima dinamic documentarea istorică a anumitor evenimente, declarația de deschidere a ședinței de judecată, audierea martorului sau inculpatului, acțiunile polițistului în efectuarea percheziției etc.

Ca rezultat, prelegerea multimedia este apreciată ca o modalitate benefică de a derula conținutul complex a unui curs, iar instrumentele vizuale pot sprijini studenții să analizeze materialul și să părăsească sala de clasă cu înțelegerea deplină a conținutului prelegerii. Concomitent, pe un diapozitiv PowerPoint poți insera un *link* care te poate deplasa cu studenții tăi către un anumit *site web*. De exemplu, dacă predați penal-ul sau civil-ul puteți naviga direct dintr-un diapozitiv PowerPoint pe portalului național al instanțelor sau pe *site*-ul web al Biroului Național de Statistică care prezintă informația, de exemplu, privind activitatea companiilor de asigurări etc. În plus, avantajul unei pagini *web* de curs oferă un mijloc eficient de a transmite studentului informații detaliate despre curs, vă încurajează să adunați resurse pentru studenții dvs., care să fie atât de ușor accesibile. Din propria experiență educațională studenții cu siguranță sunt familiarizați cu navigarea pe internet. Deci, vor putea pe deplin utiliza *pagina web* pentru a primi informații detaliate despre curs (curriculum cursului, tematica prelegerilor, subiecte, bibliografie, chestionare, teste etc.).

În zilele noastre, *e-learning* este una dintre cele mai agreate forme de educație *online*. Popularitatea sa este legată în principal de faptul că oferă oportunitatea educației la distanță datorită utilizării proceselor și *software*-ului care creează cursuri *online*⁴¹.

---

41 S. Hernik. The moodle platform's lesson module as an example of effective e-Learning. În: Technical transactions 4-M, 2015, pp. 51-58. file:///C:/Users/User/Downloads/Mechanika-4-M(26)-5.pdf

În raport cu cele enunțate anterior, platformele de învățare ne dau o șansă nu doar pentru a conduce cursul/cursurile, dar și a comunica cu studenții în cadrul unui curs online. Acest tip de educație se numește *blended learning*⁴² — combină educația față în față cu e-learning.

Una dintre soluții utilizate este platforma *Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment)*, sistemul care ajută învățării la distanță. Este o platformă educațională populară, are peste Moodle — fondată de australianul Martin Dougiamas — este cel mai popular sistem deschis și gratuit de management al învățării din lume (<https://moodle.org/>), utilizat în 245 de țări, cu comunicarea în peste 100 de limbi, cu un număr de 37.064.153 cursuri, 278.000.000 utilizatori, peste 1.580.000.000 înrolări. În Republica Moldova, platforma Moodle este utilizată de 34 de site-uri, unele dintre ele fiind private.

Moodle admite crearea de pagini educaționale care permit predarea și învățarea la distanță. Oferă o interfață ușoară și binevoitoare cu utilizatorul, care se caracterizează printr-un management personalizat. Acest lucru este posibil datorită setării opțiunilor care sunt conectate cu următoarele elemente: disponibilitatea cursurilor, înscriere la curs, programa cursului. Oferă instrumente de organizare în timp a activităților din cadrul programelor de formare profesională și include: prelegeri, seminare, studii de caz, dezbateri, autoevaluări, evaluarea studenților. De asemenea, oferă posibilitatea de a gestiona resursele de formare profesională, precum: suporturi cadru de curs, materiale didactice auxiliare, fișiere audio sau video, precum și alte informații privind evoluția procesului de formare profesională.

Forma de învățare combinată (*hibrid*) tocmai descrisă oferă posibilitatea de a îmbunătăți interacțiunea față în față între studenți și între studenți și profesor. Conceptul de învățare hibridă nu este doar o combinație de instruire online și tehnica de învățare „față-în-față”⁴³. Mai degrabă, se concentrează pe optimizarea atingerii obiectivelor de învățare prin aplicarea tehnologiilor de învățare „corecte”, pentru a adapta învățarea „corectă” cu persoana „potrivită” la momentul „potrivit”⁴⁴. Cursurile hibride oferă o combinație de abordări tradiționale și online de predare, intenția fiind de a oferi beneficiile întâlnirilor de clasă cu cronometrare strategică, împreună cu comoditatea activităților de învățare online⁴⁵.

Această din urmă este foarte importantă, „deoarece este unul dintre factorii care încurajează sau descurajează procesul de învățare — adică abordarea pe care o au

42 Idem p. 53. J. Kusiak. Wprowadzenie do e-learningu, Uczelnianie Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków 2008, p. 7.

43 J. Bersin . The blended learning book: Best practices, proven methodologies, and lessons learned. San Francisco: Pfeiffer, 2004.

44 C. R. Graham. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. San Francisco: Pfeiffer Publishing, 2005, pp. 3-21.

45 Lin Qiuyun. Student Views of Hybrid Learning: A One-Year Exploratory Study. În: Journal of Computing in Teacher Education, Volume 25, Nr. 2, Winter 2008-2009, pp.57-66.

studenții față de materialele de învățare; este influențată de rolul pe care îl are profesorul asupra sa⁴⁶. Punerea în valoare a platformelor educaționale nu presupune diminuarea importanței altor spații virtuale de învățare și nu poate influența negativ dezvoltarea software educațional, chiar dacă sunt cunoscute o serie de blocaje în acest domeniu: lipsa unor autori pregătiți să înfrunte concurența pe piață; slaba motivație și comoditatea profesorilor care nu își doresc „complicații”; resurse financiare limitate; lipsa investițiilor mari. Practica însă a demonstrat, în mod constant, că investiția în perfecționarea cadrelor didactice, inclusiv la capitolul competențe digitale, sporește eficiența demersului didactic și dezvoltă instituția de învățământ⁴⁷.

Acum ar fi rezonabil să analizăm succint *prelegerile realizate la distanță* ca una dintre metodele de studii universitare. Mai ales că, această formă de învățământ „a devenit segmentul de învățământ superior cu cea mai rapidă creștere”⁴⁸. O provocare reală pentru tranziția către învățământul la distanță pentru profesori și studenți universitari a fost cauzată de COVID-19. Pandemia a forțat practic toate instituțiile de învățământ superior să treacă la învățământul la distanță, care, la rândul său, a devenit un catalizator pentru unele schimbări rapide în studiile universitare⁴⁹.

Începând cu 2019 învățarea la distanță în universitățile Republicii Moldova este înțeleasă ca o formă sau strategie de predare și percepută de public prin sinonimele: învățare online, învățare virtuală, învățare flexibilă, învățare prin corespondență, prelegeri la distanță etc. Indiferent de sintagma pe care a îmbrăcat-o, învățământul la distanță (ÎD) este o „forma flexibilă instituționalizată de învățământ, realizată preponderent în mediul virtual de învățare cu ajutorul tehnologiilor de instruire la distanță. Scopul implementării învățământului superior la distanță a fost de a diversifica și dezvolta programele educaționale de calitate prin utilizarea TIC ...”⁵⁰.

Însă, acest tip de învățare reglementat și planificat încă din 2016 la nivel instituțional de Ministerul Educației și Cercetării, în 2019, în timpul pandemiei Covid-19, a început să se desfășoare în condiții neobișnuite, neștiute și chiar extreme atât pentru profesori, cât și pentru studenți (lipsa de metodologii și cunoștințe de predare,

46 J. Campbell et al. Students' Perceptions of Teaching and Learning: the Influence of Students' Approaches to Learning and Teachers' Approaches to Teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 7(2), 2001, pp. 173-187.

47 N. Burlacu. Unitatea conceptuală a platformelor educaționale. În: *Didactica Pro...*, nr.3 (79), 2013, p. 26. reenwald R.; L.V. Hedges, R.D. Laine. The effect of school resources on student achievement. În: *Review of Educational Research: 1996*, vol. 66, p. 361-96; L. Darling-Hammond. *Doing What Matters Most: Investing in quality teaching*; New York. National Commission on Teaching and America's Future, 1997; P. Negoni. Questioning the time and expense of in-service. În: *School Administrator*. 2003, vol. 60, no. 9, p. 6.

48 V. Lamanuskas, R. Makarskaitė-Petkevičienė. Distance Lectures in University Studies: Advantages, Disadvantages. În: *Contemporary educational technology*. 2021, 13(3), ep309, p.2. <https://doi.org/10.30935/cedtech/10887>

49 Idem. p. 3.

50 Ordinul ME nr. 474 din 24.05.2016 privind Regulamentul-Cadru privind organizarea și desfășurarea învățământului superior la distanță.

insuficiența de notebook-uri sau calculatoare etc.). Și, totuși, învățământul la distanță devine, în primul rând, singura condiție de a continua studiile după luni de „vacuum“. În al doilea rând, ministerul de resort a căutat să sporească utilizarea învățământului (primar, gimnazial, liceal și superior) „la distanță și să-l facă obligatoriu, având în vedere riscul de a nu putea relua școlarizarea față în față⁵¹. În sfârșit, conform UNESCO⁵², această formă de predare-învățare-evaluare, bazată pe platformele de e-/d-*Learning*, devine cea mai valoroasă și cea mai eficientă pentru realizarea procesului de studii centrat pe cel ce învață⁵³.

TIC pot fi dezvoltate prin activități specifice cu suportul noilor tehnologii, în cadrul lecțiilor la diverse discipline prin⁵⁴:

- utilizarea pachetelor software generice: aplicații de editare de texte, programe pentru grafică, programe pentru realizarea de prezentări;
- aplicarea de software educaționale pentru învățare interactivă, simulări și diverse operații cu caracter științific;
- folosirea instrumentelor de comunicare sincronă și asincronă pentru colaborare on-line și pentru schimb de informații (e-mail, forum, mesagerie, audio- și videoconferințe);
- utilizarea Internetului ca resursă de informare și cercetare.

În acest sens, în cadrul Consiliului pentru Asigurarea Calității, ULIM a fost examinat și aprobat (proces-verbal nr. 8 din 18 iunie 2020) „Regulamentul privind organizarea și desfășurarea învățământului la distanță⁵⁵ și Conceptul educațional al Universității Libere Internaționale din Moldova (proces-verbal nr. 8 din 24 iunie 2020)⁵⁶ care prevăd că „educația online tinde să predomină și să înlocuiască educația tradițională. Mediul virtual devine principala platformă de comunicare dintre profesor și student. Un loc esențial în strategia managerială pentru următorii ani îl deține infrastructura tehnologiei informațiilor și a comunicațiilor (...) pentru a asigura accesibilitate extinsă la serviciile TIC, mentenanța optimă a conturilor de rețea și a sistemelor informatice pentru toți membrii comunității ULIM. O altă dimensiune a orientărilor fundamentale o reprezintă intensificarea promovării online a progra-

51 A. R. Masalimova, M. A. Khvatova, L. S. Chikileva, E. P. Zvyagintseva, V. V. Stepanova, M. V. Melnik. Distance Learning in Higher Education During Covid-19. În: *Frontiers in Education*, Sec. Higher Education Volume 7, nr. 03, 2022, p. 822-958

52 Education in the time of COVID-19. COVID-19 Report ECLAC-UNESCO. <https://www.cepal.org/en/publications/45905-education-time-covid-19/>

53 D. Ieșeanu, T. Bragaru. Implementarea e-/d-learning în școlile profesionale tehnice din Republica Moldova. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe ale educației*. 2021, nr.9(149), p.21-30.

54 N. Burlacu. Unitatea conceptuală a platformelor educaționale. În: *Didactica Pro...*, nr.3 (79), 2013, p. 23.

55 <https://www.ulim.md/wp-content/uploads/2020/11/Editie-2020-Regulament-privind-Organizarea-si-Desfasurarea-Invatamantului-Superior-la-Distanta.pdf>

56 <https://www.ulim.md/wp-content/uploads/2020/11/Editie-2020-Concept-Educativ-ULIM.pdf>

melor de studii (creșterea cotării domeniului ulim.md în ierarhiile *web metrics*; promovarea electronică a tuturor programelor de studii și de cercetare ale universității). Dezvoltarea suportului *e-learning* pentru programele de învățământ la distanță, educație continuă și *life long learning* va fi, de asemenea, un aspect prioritar al politicii manageriale⁵⁷.

Toate prelegerile au avut să aibă loc într-un timp real, „cu specificarea normativelor de ore prezențiale obligatorii“. Diferența a fost că profesorii și studenții se întâlnesc pe platformele de *e-Learning* și nu în sălile universitare. Procesul didactic s-a desfășurat în două schimburi cu durata orelor academice la 30 min (în loc de 45 min). Cadrele didactice au fost asigurate cu puncte de acces la internet și uniformizarea platformelor de interacțiune cu studenții (conturi instituționale *Google Meet* pentru fiecare grupă academică), cu suportul Sistemului Informațional Universitar⁵⁸. Raportul anual de activitate al instituției de învățământ superior ULIM pe anul de studii 2020—2021 analizează participarea personalului universitar în procesul de studii online apreciat cu 100%; participarea studenților în activități online — 83% (nu toți studenții frecventează orele online, din motive independente de voința părinților)⁵⁹.

La cele enunțate, concluzionăm că învățarea a fost și rămâne în esență un proces de contact între profesori și student, fie direct prin activități față-în-față, fie indirect prin utilizarea diverselor medii de învățare. Progresele tehnologice din ultimii ani au îmbunătățit considerabil educația. Evoluția tehnologiei a contribuit la diversificarea metodelor de predare-învățare-evaluare, creșterea calității și profesionalismul predării în universități. Cu siguranță, calitatea predării depinde de o reprojecție continuă a cursurilor academice, iar „perfecționările continue“ fac parte din însuși strategiile educaționale proprii învățământului superior. Deci, asigurarea eficienței procesului didactic și obținerea succesului academic sunt determinate atât de mecanismul funcțional al sistemului de învățământ, cât și de gradul de calificare a cadrului didactic universitar, de competențele profesionale. Dar până la urmă eficacitatea predării cursului poate fi evaluată privind nivelul de entuziasm în timpul orelor, felul în care studenții abordează învățarea în timpul cursului și perspectivele evaluărilor efectuate de studenți pe parcursul cursului.

---

57 Idem

58 <https://egbahdxjiaz.exactdn.com/wp-content/uploads/2021/11/ULIM-Raport-anual-20-21.pdfnew.pdf>

59 idem